

DEĞİŞEN KÜLTÜR POLİTİKALARI DEĞİŞEN FİLM DENETLEME SİSTEMLERİ

Defne Özönür*

ÖZET

Küreselleşme ile ortaya çıkan ya da bu süreçten etkilenen bazı gelişmeler tüm dünyada uygulanan film denetleme sistemlerini de etkilemektedir. Bu gelişmeler arasında, neo-liberal politikaların yaygınlaşması, deregülasyon, yöndeşme, bölgesel kuruluşların kurulması ve bu kuruluşların üye ve aday ülkelerin ulusal hukuklarını değiştirmesi, insan hakları, çocuk hakları gibi konuların evrensel olarak düzenlenmesi vb. gelişmeler sayılabilir. Bütün bu gelişmelerin film denetleme sistemleri üzerindeki etkileri genel olarak, katı denetim sistemlerinin yumuşatılması ve farklı ülkeler arasında kullanılan sistemlerin (özellikle sınıflandırma sistemlerinin) uyumlaştırılması şeklinde olmaktadır. Türkiye de bu gelişmelerden etkilenmekte, AB uyum sürecinde oldukça katı denebilecek film denetleme sistemini yumuşatmaya ve özellikle de AB üye ülkeleriyle uyumlaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, 2003 yılından itibaren çıkarılan çeşitli kanunlarla ve son olarak 2004 yılında çıkarılan "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile film denetleme kriterleri ve denetleme kurullarının yapısı yumuşatılmaya çalışılmakta ve AB üye ülkelerinde kullanılan sınıflandırma sistemine geçilmektedir. Sonuç olarak, son yıllarda Türkiye'de uygulanan film denetleme sisteminde yaşanan değişmelerin arkasında her yönüyle küreselleşme olgusunun bulunduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Devlet sansürü sistemi, kendi kendini denetleme sistemi, sınıflandırma sistemi, küreselleşme.

CHANGING CULTURE POLICIES AND CHANGING FILM CENSORSHIP SYSTEMS

ABSTRACT

Some developments which emerged from globalization or influenced by this process also influences film controlling systems in the world. Among these developments are, spread of neo-liberal policies, deregulation, convergence, establishment of regional organizations, changes in the national law of the member and candidate countries due to these organizations, regulations of human rights and children rights universally etc. The influence of these developments are especially on the film controlling systems, and harmonisation of the systems (particularly the classification system), applied by different countries. Turkey is influenced by these developments. In the European Union harmonization process, Turkey tries to soften its rigid film controlling system. In this context, by various acts that has been issued since 2003 and finally the 'Cinema Act' issued in 2004; the film controlling criteria and the structure of controlling bodies are being tried to be soften and the classification system is tried to be converted to one practised in EU member countries. As a result, it can be said that, the globalization phenomenon lies behind the recent changes in the film controlling system of Turkey.

Keywords: The state system of censorship, the auto-control system, classification system, globalization.

GİRİŞ

Bu makalenin amacı, küreselleşme sonucu değişen kültür politikalarının, genel olarak dünyada ve Türkiye'de uygulanmakta olan film denetleme sistemlerini nasıl etkilediğini incelemektir. Bu değişimin Türkiye özelinde incelenmesi, aynı zamanda, 'Merkez' (1) ülkelerin küreselleşme söylemiyle yarattıkları değişimin

'Çevre' ülkeleri nasıl etkilediğini, kültür politikalarını nasıl değiştirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

FİLM DENETLEME SİSTEMLERİ

İlk olarak, Fransa'da 1895 yılında Lumière Kardeşler tarafından yapılan film gösterimleri, kısa bir süre içinde yaygınlaşmış ve geniş bir seyirci kitlesini etkisi altına almaya başlamıştır.

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi

Sinemanın seyirci üzerinde bıraktığı bu güçlü etki, hükümetleri ve yerel yöneticileri harekete geçirmiştir. Böylece ilk film denetimleri sadece kamu düzenini korumak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Tüm dünyada, neredeyse filmlerin denetlenmeye başlanmasından bu yana, farklı denetim uygulamalarının belirlediği film denetleme sistemlerinin genel olarak iki başlık altında toplandığı görülmektedir. Yukarıda da kısaca bahsedildiği gibi, sinematografinin icat oluştundan sonra hızla yayılması ve geniş kitleleri etkilemeye başlaması üzerine, resmî otoriteler sinema filmlerini denetleme ihtiyacı duymuşlar ve ‘sansür kanunları’ çıkarmaya başlamışlardır. Bu dönemde uygulanan katı devlet sansürü karşısında kendini korumak isteyen film endüstrisi ise, devletin bu alana müdahale etmemesini istemiş ve teminat olarak da endüstrinin kendisinin, toplum sağlığını ve genel ahlâkı gözeteceğini belirtmiştir. Böylece, ortaya çıkan ilk sistem olan “Devlet Sansürü Sistemi” yanında, “Kendi Kendini Denetleme Sistemi” ya da “Kendi Kendini Sansür Sistemi” diyebileceğimiz bir sistem ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, film denetleme sistemlerini genel olarak bu iki başlık altında incelemek mümkündür (Daha geniş bilgi için bkz. Tikveş 1968: 114, İçel 2001: 375, Çiftçi 2001: 19).

Film gösterimlerinin tüm dünyada yayılmaya ve hemen sonrasında denetlenmeye başlamasının ardından Birinci Dünya Savaşı başlamıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş yıllarında, filmler devletler tarafından özellikle mevcut düzenin korunması için ve ideolojik propagandalara karşı çok sıkı bir şekilde denetlenmişlerdir. Çünkü bu yıllar ulus devletler için, toprak bütünlüklerinin ve güvenliklerinin ön plana çıktığı yıllar olmuş ve bütün uluslar bu bütünlüğe zarar getirebilecek etkilerden korunmak için, her alanda sıkı denetime başlamışlardır.

Devlet sansürü sisteminde, devlete bağlı olarak kurulan “Denetleme Kurulları”, filmleri önceden denetleme yetkisine sahiptirler. Türkiye’de de uygulanan bu sistemde Denetleme Kurulu, genellikle devlete bağlı olarak ve ağırlıklı olarak, yahut tamamen devlet memurları tarafından oluşturulur. Devlet tarafından oluşturulan bu Kurullar, denetlemelerinde devlet çıkarını ön planda tutar (İçel 2001: 375). Bu Kurullarda

Türkiye’de de olduğu gibi, ilgili meslek kuruluşlarından, sanatçılardan, çeşitli meslek gruplarından temsilciler de yer almaktaysa da, bu yapıyla devlet sansürü sisteminin katı bir denetleme sistemi olduğu söylenebilir.

Kendi kendini denetleme sisteminde ise filmler, sektör tarafından oluşturulan bir kuruma bağlı olarak, ağırlıklı olarak sektör temsilcileri tarafından oluşturulan kurullar aracılığı ile ve gönüllü bir katılımı ile denetlenirler. Bu denetimde esas alınan kriterlerin belirlenmesinde ise, genellikle çocuklar ve gençlerin sağlıklı gelişimleri göz önünde tutulmaktadır. Bu sistemde sinema filmleri, ağırlıklı olarak sektör temsilcileri tarafından denetlendiğinden ve yine ağırlıklı olarak da sınıflandırma sistemi ile filmlere çocuklar ve gençler için yaşlara göre bir sınırlandırma getirdiğinden, diğer sisteme göre görece özgür bir sistemdir.

Tüm dünyada uygulanmakta olan bu iki sistemde, özellikle 1980’li yıllardan itibaren, küreselleşme sürecinde yaşanan çeşitli gelişmelerin de etkisiyle yumuşama ve uyumlaşma yönünde bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir.

KÜRESEL GELİŞMELERİN FİLM DENETLEME SİSTEMLERİNE ETKİSİ

Küreselleşme, genel olarak “Dünyanın bütünlüğe tek pazar olma hâli” (Şaylan 1997: 10) şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımda öne çıkan ‘tek pazar olma’ yönünde en önemli pay, kuşkusuz kapitalist sermayenin gittikçe artan yayılma eğilimine, yani sermaye birikimine düşmektedir. Bu yayılmada, teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin de büyük etkisi bulunmaktadır. Özellikle, telekomünikasyon ve medya alanında yaşanan hızlı değişim bu yayılmayı kolaylaştırmaktadır. Burada medya aynı zamanda bu değişimin meşruiyetini tüm dünyaya yayma görevini de üstlenmektedir.

Küreselleşme ile ilgili yapılan tanımlar, her ne kadar daha çok olgunun ekonomi-politik yönüne işaret etse de, küreselleşme aynı zamanda sosyo-kültürel boyutları da olan, bu alanı da etkileyen bir süreçtir. Çünkü ekonomik ilişkiler, sosyo-kültürel hayatı da belirlemekte ve değiştirmektedir. Yani küreselleşme sadece ekonomik ve siyasal alana sıkıştırılmamalıdır. Hatta ekonomik küreselleşmenin başarısı ideo-

lojik, düşünsel, bilişsel ve kültürel küreselleşmeye bağlıdır (Erdoğan 2000: 267).

Küreselleşme ile ortaya çıkan ya da küreselleşmeden etkilenen bazı gelişmeler, tüm dünyada film denetleme sistemlerini de etkilemektedir. Bunlar arasında, neo-liberal politikaların yaygınlaşması, deregülasyon, yöndeşme, bölgesel kuruluşların kurulması (Avrupa Birliği gibi) ve bu kuruluşların üye ve aday ülkelerin ulusal hukuklarını değiştirmeleri, insan hakları ve çocuk hakları gibi konuların evrensel olarak düzenlenmesi, gibi gelişmeler sayılabilir. Birbirleriyle bağlantılı olan bu gelişmeler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de katı film denetleme sistemlerinin yumuşaması ve uygulanmakta olan sistemlerin, ülkeler arasında uyumlaştırılması yönünde ulus-devlet üzerinde baskı unsuru olmaktadır.

Serbestleştirme (deregülasyon) süreci, neo-liberal politikalarla birlikte küreselleşme olgusunun vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. Çünkü serbest ticaret, ticaretin serbestçe yapılabilmesi için, bu serbestiyi engelleyebilecek her türlü katı düzenlemenin yumuşatılmasını gerektirmektedir. Yani serbestleştirme, sermayenin yayılma eğilimi ile doğrudan bağlantılıdır. Devlet, sermayenin önünü kesecek her türlü uygulamadan vazgeçmelidir.

Serbestleştirme kavramı, Avrupa’ya 1980’lerin başında ABD’den gelmiştir. ABD’de deregülasyon, neo-liberal doktrinin yaşama geçirilmesi sürecinde ortaya çıkan önemli uygulamalardan biridir. Pazar ekonomisinin yeniden yapılandırılması ve devlet müdahalesinin en aza indirgenmesi doğrultusunda, yasal düzenlemelerin piyasanın serbestçe çalışmasına engel olduğu gerekçesiyle, ekonominin belirli sektörlerini çevreleyen mevzuatın azaltılması, serbestleştirilmesi anlamını taşır (Pekman 1997: 58).

Yayıncılık alanında deregülasyon kavramı, Avrupa ve ABD’de farklı anlamlar ifade etmektedir. Avrupa’da yayıncılık açısından deregülasyon, yayıncılık üzerindeki devlet tekelinin kaldırılması ve yayıncılığın yönetimini, finansmanını ve programcılığını düzenleyen mevzuatın esnekleştirilmesini, serbestleştirilmesini ifade etmektedir. ABD’de ise yayıncılığın deregülasyonu, bu alanda faaliyet gösteren özel çıkar grupları arasındaki kuvvetler

dengesinin değiştirilmesini hedeflemektedir. Ancak, her iki kıtada da yayıncılığın deregülasyonu sürecinde, sistemin organizasyonu içerisinde devlet rolünün azalması önemlidir (Pekman 1997: 58). Dolayısıyla, deregülasyon sürecinde, özellikle de Avrupa’da, devletin denetim üzerindeki elini çekmesi ve bu alandaki mevzuatın serbestleştirilmesi beklenmektedir.

ABD’de devlet, uzun yıllardır sinema filmlerinin denetimine müdahale etmemekte bu işi sektöre bırakmaktadır. Avrupa’da ise, devletlerin bu alandaki rolü daha baskın olduğundan, deregülasyon sürecinde devletler hem bu alandan kısmen elini çekmekte hem de bu alanın serbestleşmesi, katı mevzuatın yumuşatılması için öncülük yapmaya çalışmaktadırlar.

Yasal-kurumsal serbestleştirme ile devletin sektörler üzerindeki hukuksal düzenleme ve kısıtlama yetkisi sınırlandırılmakta, devletin kontrol yetkisi kısıtlanmakta, bazı alanlarda ise tamamen ortadan kaldırılmaktadır (Yüksel 2001: 18). Dolayısıyla, serbestleştirme süreci özellikle ülkelerin ulusal hukuk düzenlemelerini ilgilendiren ve değişiklikler yaratan, bu bağlamda ulus-devlet üzerinde baskı yaratan bir süreçtir. Kültürel ürünlerin de emtialaşması sonucunda ulus-devletler, kültür politikalarını da değiştirmek, bu alanı da serbestleştirmek için yeni bazı hukuki düzenlemeler yapmak zorunda kalmaktadırlar (örneğin, katı film denetleme mevzuatlarını yumuşatmaları gibi).

Teknolojik gelişmeler ve yöndeşme de film denetleme sistemlerini etkilemektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde (uydu yayıncılığı, internet vs.) her türlü içeriğe rahatça ulaşmak mümkün olduğundan, ulus-devletlerin getirdiği katı denetim sistemleri bir anlamda geçerliğini kaybetmektedir. Yöndeşme, bilgisayar, görsel-işitsel medya, telekomünikasyon gibi sektörlerin, teknolojik ve ekonomik olarak birleşmesi, yeni ürünler ve hizmetler yaratma anlamına gelmektedir. Bu süreç, 1970’lerde sayısallaşma ile başladıysa da, kablo televizyon ve internetteki son teknolojik gelişmelerin, özellikle ‘90’lardan sonra süreci hızlandırdığı söylenebilir (Bek 2003: 40).

Teknolojik gelişmeler sayesinde, telefon ya da veri iletişimi için kullanılan telekomünikasyon

altyapıları, yayıncılık hizmetleri için de kullanılmaya başlanmıştır (Çaplı 2001: 51). Dolayısıyla, artık her tür içerik, bir alt yapı üzerinden iletelebilmektedir. Bu gelişme, film denetim sistemlerini özellikle aralarında bir uyumlaştırmanın olması gerektiği yönünde etkilemektedir. Çünkü belli bir içeriğin sayısallaşma sayesinde aynı alt yapı üzerinden farklı mecralarda gösterilmesiyle, yukarıda da bahsedildiği gibi, içeriğin bütün bu mecralar için ortak bir şekilde denetlenmesi (sınıflandırma sistemi ile) gereği doğmaktadır. Örneğin, bir film sayısal televizyon ile televizyondan seçilip izlenebilirken, bilgisayar ya da telefondan da izlenebilir. Dolayısıyla, aynı içeriğin (örneğin filmin) bu mecraların hepsi için ortak bir şekilde sınıflandırılması gerekmektedir.

Genel olarak dünyada ve Türkiye’de uygulanan film denetleme sistemlerini etkileyen en önemli gelişmelerden biri de, insan hakları alanında yaşanan gelişmelerdir. Küreselleşen dünyada insan hakları da, ulusal düzenlemelere fazla bırakılmamakta, ulus devletin, bu alanda evrensel olarak yaşanan değişimleri, kendi iç hukukuna yansıtması için baskı yapılmaktadır. Dolayısıyla, bu alan evrensel olarak düzenlenerek garanti altına alınmak istenmektedir. Günümüzde insan hakları ihlalleri, insan haklarının bu ülkelerde geliştirilmesi amacıyla, bu ülkelerin içişlerine karışma hakkını doğuran sonuçlar bile doğurabilmektedir. Örneğin, AB’ye tam üyeliğe kabul açısından, insan haklarına saygı kriteri, belirli bir dönem için informal nitelikte iken, artık normatif ve dolayısıyla formal bir nitelik kazanmıştır (Beşe 2002: 420).

İnsan hakları konusunda bir çok ülke tarafından kabul edilen en geniş kapsamlı belge, “BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”dir (İHEB) (1948). Ancak Türkiye’de yaşanan gelişmeleri ve değişimleri de yakından ilgilendirmesi açısından en önemlisi, 1950 yılında Roma’da imzalanan ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren “Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi”dir (AİHS). AB tarafından, aday ülkeler için öne sürülen en önemli kriterlerden biri olan insan hakları ile ilgili, bütün aday devletlerde, bu Sözleşme’nin tüm maddelerini çekincesiz kabul etme şartı aranmaktadır. Türkiye her iki Sözleşme’ye de taraftır.

Bu belgelerde, haberleşme hürriyeti ile düşünce ve ifade hürriyeti, insan hakları başlığı altında ele alınmakta ve düzenlenmektedir (BM İHEB m.19; AİHS m.10). Bu hürriyetler her şeyden önce demokratikleşmeyle ilgilidir ve demokrasiyle yönetilen bir ülkede, bireylerin düşüncelerini çeşitli araçlar aracılığıyla özgürce açıklamaları esastır. Dolayısıyla, bireylerin bu haklarını kullanabilmeleri, o ülkede demokrasinin ne ölçüde yerleştiğinin önemli bir göstergesidir.

Bu hürriyetler, film denetleme sistemlerini de yakından ilgilendirmektedir. Bu alanda yaşanan olumlu değişiklikler (düşünce ve ifade özgürlüğünün alanının genişlemesi gibi), Türkiye’de olduğu gibi, film denetleme sistemlerini de etkilemekte, yumuşamasını sağlamaktadır. AB’nin aday ülkelerden istediği, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi’nin tüm maddelerinin çekincesiz kabulü şartı, Türkiye için de, 1993 Kopenhag Zirvesinde belirlenen Kopenhag Kriterlerinden biridir.

Türkiye’deki film denetleme sisteminde, düşünce ve ifade özgürlüğü bağlamında yapılacak düzenlemeler, AB ve Türkiye tarafından hazırlanan çeşitli belgelerde, insan hakları başlığı altında açıkça belirtilmiştir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan, Türkiye’nin tam üyelik stratejisinin açıklandığı, 8 Kasım 2000 tarihli, “Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi”nde, Türkiye’den kısa vadede (yani bir yıl içinde), “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”nin 10. maddesi ile uyumlu olarak, düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili hukukî ve Anayasal garantilerin güçlendirilmesi istenmiştir.

Türkiye de, hazırladığı “Avrupa Birliği Ulusal Programı”nın siyasî kriterler başlığı altında, düşünce ve ifade özgürlüğü alanında gösterdiği orta vadeli hedeflerde, 3257 sayılı “Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu” (SVMEK) ile ilgili mevzuatın gözden geçirileceğini taahhüt etmiş ve bu taahhüdünü 2003 yılında 6. Uyum Paketi ile çıkarılan 4928 sayılı yasayla gerçekleştirmiştir. Bu değişiklikler temel olarak denetleme kurulları ve denetleme kriterleri üzerinde yapılmıştır. Denetleme Kurulundan, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği temsilcisi yani asker üye çıkarılırken, denetleme kriterleri de sayı olarak azaltılmıştır. Bu değişiklikler aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Film denetleme sistemlerini etkileyen en önemli gelişmelerden biri de, yukarıda belirtildiği gibi, neo-liberal politikaların yaygınlaşmasıdır. Çünkü bunun sonucunda, kültürel ürünler de diğer ticari mallar gibi görülmeye başlanmış, emtialaşmıştır. Dolayısıyla, bu ürünler de uluslararası ticaretin konusu hâline gelmiş ve yine diğer ticari mallar gibi filmlerin de serbest ticareti için, katı denetim sistemleri dâhil önündeki tüm engellerin kaldırılması, bu alanın da serbestleştirilmesi söz konusu olmuştur.

1980'li yıllarda yükselen değer haline gelen neo-liberal ideoloji, piyasa düzeninin iyi, serbest piyasayı etkileyen devlet müdahalelerinin ise kötü olduğu söylemiyle gelmiştir. Devletin gözetmenliği yerine, kurallardan arındırma ya da serbestleştirme (deregülasyon), ticaret ve sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, özelleştirme, devletin küçültülmesi gibi ilkeler, başta Dünya Bankası, IMF (International Monetary Fund – Uluslararası Para Fonu) ve GATT (The General Agreement on Tariffs and Trade – Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) olmak üzere diğer uluslararası ekonomi örgütlerinin ve gelişmiş Batılı ülkelerin savunduğu temel araçlar haline gelmiştir (Yüksel 2001: 151). Neo-liberal politikalar sonucu yapılan bazı uluslararası anlaşmalarla, ulus-devletin egemenlik sahasında sayılan eğitim, güvenlik, adalet, iletişim gibi alanlar bile uluslararası düzeyde ticaret tartışmalarının konusu olmuştur. İletişim hizmetlerinin alt sınıfında sinema da bulunmaktadır (Geray 2002: 63-64). Dolayısıyla, bu serbestleştirme baskısından ulus-devletin bu alandaki katı korumacı denetleme mekanizmaları da etkilenmektedir.

Burada bu anlaşmalardan, film denetleme sistemini de dolaylı olarak etkilemesi açısından, Türkiye'nin de taraf olduğu GATT ve GATS (The General Agreement on Trade in Services - Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) anlaşmalarının alanı serbestleştirme etkisi incelenecektir. GATT, ilk olarak 1947 yılında dünya ticaretini serbestleştirmek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından oluşturulmuştur. GATT'ın dünya ticaretini liberalleştirmek için hedefi, ticareti sınırlayan gümrük tarifelerini indirmek ve tarife dışı diğer engelleri ortadan kaldırmaktır (Yüksel 2001: 151). Anlaşma ile, kurumsal alanda önemli değişiklikler öngörerek, geçici statüye sahip GATT yerine, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası ile eşit

düzeyde kalıcı bir Dünya Ticaret Örgütünün (World Trade Organisation - WTO) kurulması öngörülmüştür (Tekeli ve İlkin 2000: 319). GATT'ın devamı olarak Dünya Ticaret Örgütü 1995 yılında faaliyete geçmiştir. GATT'tan günümüze kadar yapılan tüm anlaşmalara bakıldığında, ülkelerin yabancı sermayeye açılması, bu yolda engellerin tümüyle ortadan kaldırılması, ticaretin küresel temelde serbestleştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir (Aktel 2003: 87).

Bu anlaşmalar içinde, GATT Uruguay Round (Turu) görüşmeleri, bu görüşmelerde sinema filmlerinin de hizmet sektörü içinde ticarete konu olması açısından önemlidir. Uruguay Round görüşmeleri 20 Eylül 1986 tarihinde başlamış ve 15 Aralık 1993 tarihinde anlaşma taslağının parafe edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu görüşmelerde daha önce GATT kapsamına alınmayan hizmet ticareti de (GATS) Uruguay Round Anlaşması'nın kapsamına alınmıştır (Tekeli ve İlkin 2000: 318-320). Bu görüşmelerde Amerika ile bazı Avrupa ülkeleri, özellikle de Fransa arasında, sinema filmlerinin serbest ticaret kapsamına alınıp alınmamasıyla ilgili şiddetli tartışmalar olmuştur. Avrupa ülkeleri filmlerin kültürel bir ürün olduğunun ve ticari ürünler gibi ticari bir konu olarak ele alınamayacağını altını çizirken, Fransa bu kararlar kültürel kimliğinin tehdit altında kalacağını söylemiştir. Avrupa ülkelerinin bu korumacı tavırları üzerine, çeşitli Amerikalı yönetmenler, Avrupa Topluluğunun ifade özgürlüklerine engel olduğunu bile ileri sürmüştür. Avrupalı sinemacılar ise, Avrupa film ve televizyon pazarının kuralılaştırılmasını (deregülasyon/serbestleştirme) isteyen Amerikan tarafının taleplerinin, Avrupa film endüstrisini yok edeceği kaygısını dile getirmişlerdir (Ulusay 2003: 63). Ancak, bu tartışmalar sonucu filmlerin de hizmet ticaretinin içinde sayılmasıyla, sinema filmleri de metalaştırılmıştır.

Özellikle de Amerikan filmlerinin bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye pazarındaki hâkimiyeti de göz önüne alınırsa, Amerika'nın GATT görüşmelerinde bu alana neden bu kadar önem verdiği anlaşılacaktır. Uruguay görüşmelerinde hizmet sektöründe karşılaştırmalı üstünlüğe sahip sanayileşmiş Merkez ülkeler, bu konuların da anlaşma kapsamına alınması konusunda ısrar etmişlerdir. Bazı gelişmekte olan ülkelerin

karşı çıkmalarına karşın, bu alanlar Uruguay Round Anlaşması kapsamına alınmıştır (Tekeli ve İlkin 2000: 321). Amerika gibi sinema sektörü gelişmiş ülkelerin sinema filmlerini rahatlıkla tüm dünya ülkelerine satabilmeleri için, öncelikle katı ulus-devlet denetimlerini aşabilmeleri gerekmektedir. Kendilerini bu istiladan korumak isteyen ülkeler ise, yukarıda da örnek verildiği gibi, ifade hürriyetine karşı tutum almakla, çağ dışı kalmakla itham edilmektedirler. Dolayısıyla, özellikle Çevre ülkelere, bu alanı serbestleştirme konusunda fazla şans tanınmamaktadır.

Türkiye’de, WTO Kuruluş Anlaşması ve Ekleri, 26 Ocak 1995 tarihli ve 4067 sayılı Kanun uyarınca, 95/6525 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanarak, 31.12.1994 tarihi itibarıyla uygulanmaya konmuştur. Böylece Türkiye, GATT’ın öngördüğü tüm yükümlülükleri üstlenmiş bulunmaktadır (Yüksel 2001: 255). Yani GATT ve GATS’da belirlenen tüm alanların serbestleştirilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) 1995 yılında “Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye” başlıklı değerlendirme raporunda belirttiği gibi, GATT anlaşmasını imzalayan bir ülke, dış ticaretini düzenleme hakkından büyük ölçüde feragat ederek, bu konuda uluslararası kurallara uymayı kabul etmektedir. Bu anlaşmaya göre korumacı uygulamalara da açıkça sınır koymaktadırlar (DPT 1995: 16)

Korumacı uygulamaların kaldırılmak istenmesinin en önemli nedeni, sermayenin küresel çapta yayılma isteğidir. Devlet düzenlemeleri ve müdahaleleri, sermayenin serbest akışı önünde önemli bir engeldir. Serbestleştirme ile özellikle ulus-devletin korumacı yapısı yumuşatılmak istenmektedir. GATT bünyesinde 1993 yılında imzalanan Uruguay Round görüşmeleriyle, sinema filmlerinin hizmetler sektörü içinde sayılması, sinema alanının da yukarıda açıklandığı gibi serbestleştirilmesi, bu alanın da katı korumacılıktan korunması sonucunu doğurmaktadır. Burada özellikle kastedilen, yabancı filmlerin yerli piyasaya girmesinde gümrük, vergi gibi alanlarda kolaylıklar sağlanması yönündedir. Film denetimiyle ilgili serbestleştirmeden direkt olarak bahsedilmese de, ulus-devletin uyguladığı katı denetleme sistemlerinin, filmlerin serbest ticareti önünde

bir engel olması, bu alanın da serbestleştirilmesini gerektirmektedir.

Ulus-devletlerin kültür politikalarını ve bu yönde hukuki düzenlemelerini değiştirmesinde, bu uluslararası anlaşmaların (GATT ve GATS gibi), görüşmelerin yanında, uluslararası ve hatta uluslararası kuruluşların da önemli bir etkisi, hatta kimi zaman baskısı olabilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi’nde, üye devletlerin olduğu kadar aday devletlerin de kültür politikalarını etkileyecek ve değiştirecek bazı çalışmalar yürütülmektedir. Her iki kuruluş da, üye ve aday ülkelerin kendi kendini denetleme sistemine geçmesi, bu ülkeler arasında ortak bir sınıflandırma sistemine (2) geçilmesi ve bu sistemde kullanılan piktogramların (işaret) (3) uyumlaştırılması yönünde bazı “Tavsiye”ler (Recommendation) yayınlamaktadır (4). Her ne kadar bu Tavsiye’lerin zorlayıcı bir tarafı bulunmasa da, özellikle Türkiye gibi uyum çalışmalarını yürüten ülkelerin kültür politikalarını, dolayısıyla ulusal hukuklarını değiştirme etkileri bulunmaktadır. Bu Tavsiye’ler doğrultusunda Türkiye’de uygulanan film denetleme sisteminde yapılan değişikliklere aşağıda değinilecektir.

Tüm bu gelişmeler sonucunda, katı devlet sansürü sistemi uygulayan ülkelerde, sistem (denetleme kurulları ve denetleme kriterleri açısından) yumuşatılmaya çalışılmakta, bazı ülkelerde de denetimi sektöre bırakan kendi kendini denetleme sistemine veya bu sisteme yaklaşan bir sisteme geçilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Kendi kendini denetleme sistemini uygulayan ülkelerde ise, yukarıda da belirtildiği gibi, daha çok uygulanan sınıflandırma sistemlerinin uyumlaştırılması için çalışmalarda bulunmaktadır. Bu uyumlaştırma, sınıflandırmada kullanılan yaş ve içerik sınıflandırmalarının uyumlaştırılması şeklinde olacaktır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanan film denetleme kriterlerine bakıldığında, denetimin amacının genel olarak, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, kamu yararını, kamu düzenini, genel ahlâkı, genel sağlığı, millî örf ve adetleri, millî egemenliği, millî güvenliği vs.yi korumak olduğu görülmektedir. Çünkü bu ülkelerin hâlâ ulus-

devletin varlığı ve bütünlüğü ile ilgili endişeleri bulunmaktadır. Genellikle “Devlet Sansürü Sistemi”nin uygulandığı bu ülkelerde filmler, yukarıda sayılan kriterler ile, devlet memurlarından (İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği temsilcisi vs.) seçilmiş bir kurul ile denetlenmektedir. Denetleme kriterlerinden de anlaşılacağı gibi, korunmak istenen öncelikle ulus-devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, varlığıdır. Ancak, yukarıda da bahsedildiği gibi, deregülasyon sürecinden, denetim sistemi de payına düşeni almalı ve katı korumacı yapısını, yani katı denetim kriterlerini ve kurullarının yapısını yumuşatmalıdır.

Türkiye’de özellikle son yıllarda film denetleme sistemi mevzuatında görülen yumuşama çabaları da bu gelişmelerden bağımsız değildir. Küreselleşme sonucu deregülasyon sürecinde film denetleme sisteminde yapılan ilk değişiklik, 3257 sayılı “Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu”nun çıkarılmasıdır. Bu Kanun çeşitli açılardan önemlidir. Öncelikle, denetim işi ilk defa Kanun Koyucu (TBMM) tarafından bir kanun ile düzenlenmiştir. Bu alanın, daha önceki denetimlerde esas alınan tüzüklere göre daha üst bir hukuk normu olan kanun ile düzenlenmesiyle, bu alan üzerindeki yürütmenin keyfiyeti de ortadan kaldırılmıştır. Bu Kanunun sisteme yumuşama yönünde getirdiği bazı değişiklikler de bulunmaktadır. Öncelikle, 1933’den beri zorunlu tutulan yerli filmler için senaryo denetimi, bu Kanun ile isteğe bağlı kılınmıştır. Ayrıca Denetleme Kuruluna ilk defa sektör temsilcilerinin de girmesi “Kendi Kendini Denetleme Sistemi”ne yaklaşan bir yapının getirilmeye çalışıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

Ancak, Türkiye’de diğer ticari ürünlerde olduğu gibi, filmler üzerindeki katı korumacılığın kaldırılması ve AB’ye uyum yolunda ilk adım, 19.06.2003 tarihinde çıkarılan 6. Uyum Paketi ile atılmıştır. Bu değişikliklerde denetleme kriterleri içinde millî adı geçen, yani ulus-devletin varlığına ve bütünlüğüne gönderme yapan bütün kriterler görünüşte kaldırılmıştır. Dolayısıyla, 1986 yılında çıkarılan 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu’nda belirtilen denetleme kriterleri değiştirilmiştir. 3257 sayılı Kanunda, bizim denetleme kriterleri olarak nitelendirdiğimiz, gösterilmesine ve

icrasına izin verilmeyecek sinema, video ve müzik eserleri şu şekilde belirtilmiştir:

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü; Millî egemenlik; Cumhuriyet; Millî güvenlik; Kamu düzeni; Genel asayiş; Kamu yararı; Genel ahlâk; Genel sağlık; açısından suç ve suça teşvik unsur ihtiva eden; Dış siyasete aykırı; Millî kültür, örf ve adetlerimize uygun olmayan film, video ve müzik eserlerinin gösterilmesi ve icrasına izin verilmez.

AB uyum yasaları çerçevesinde 6. Uyum Paketi ile 2003 yılında çıkarılan 4928 sayılı Kanuna göre ise, denetleme kriterleri önemli ölçüde azaltılmış, yumuşatılmaya çalışılmıştır. Değişiklik ile denetleme kriterleri şu şekilde belirtilmiştir:

Filmler; Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel nitelikleri; Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü; Genel ahlâk; Genel sağlık; Kamu düzenine uygunluğu yönünden yetkililerce incelenir.

Böylece, özellikle 1980 askeri müdahalesinin ardından daha da detaylandırılan denetleme kriterleri, en azından nicel olarak azaltılmış (aşağıda da inceleneceği gibi, nitel olarak fazla bir değişiklik yapıldığı söylenemez, çünkü “Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel nitelikleri” hükmü açıldığında yine eski kriterlerin de varlığını koruduğu görülmektedir) ve denetimin katı yapısı yumuşatılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca yine bu Kanun ile, 3257 sayılı Kanuna göre Denetleme Kurulunda bulunan “Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği” temsilcisi de Kuruldan çıkarılmıştır. Bu da bir serbestleştirme. Çünkü böylece filmlerin denetlenmesinde millî çıkarları oldukça katı bir şekilde gözeten, denetleme kriterlerini diğer üyelerden daha katı bir şekilde yorumlayan asker üye Denetleme Kurulundan çıkarılmıştır. Geçmiş dönemde verilen film denetleme kararları incelendiğinde, Kurulda bulunan asker üyenin, denetimden geçen bazı filmlere bile ‘ülkenin bütünlüğü için zararlıdır’ şeklinde şerh düştüğü görülmektedir. Asker üyenin kuruldan çıkarılmasıyla, bu alana katı korumacı müdahale de önlenmiş olmaktadır. Gerek AB üye ülkelerinin çoğunda gerek Amerika’da, film denetiminin sektörün kendisine, yani kendi kendini denetleme bırakılmak istenmesi ya da denetleme ku-

rullarındaki sektör temsilcilerinin sayısının artırılmak istenmesi de bu serbestleştirme politikalarıyla ilgilidir.

AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde, 3257 sayılı SVMEK'e değişiklik getiren 03.03.2004 tarih ve 5101 sayılı "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" ile de Denetleme Kurulunun yapısı değiştirilmiştir. Bu Kanunun 6. maddesine göre Denetleme Kurulu'nun; Bakanlık temsilcisinin başkanlığında, Millî Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'ndan bir üye, ilgili alan meslek birliklerinden önerilecek kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek iki üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek öğretim üyesi bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişim uzmanı olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşturulması öngörülmüştür.

5101 sayılı bu Kanun ile Hükümet, yukarıda bahsedilen küresel gelişmelere ve AB uyum çalışmalarına paralel olarak, Denetleme Kurulunun yapısını, birkaç ay sonra (21.07.2004) çıkarılacak yeni Sinema Kanununu beklemeden, bir an önce değiştirmek istemiştir. Bu değişiklik ile Kurula, çocuklar ve gençler için uzmanların alınması yıllardır çeşitli şekillerde talep edilen ancak bir türlü uygulamaya geçirilemeyen bir gelişmedir. Bu gelişme, Türkiye'de uygulanan film denetleme sistemini, AB ülkelerinde uygulanan denetleme sistemiyle uyumlaştırmak amacını taşımaktadır ve bu açıdan önemlidir.

Bu değişiklikten birkaç ay sonra, yani 21 Temmuz 2004'de yürürlüğe giren 5224 sayılı "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunun bu yapısı aynen korunmakla birlikte, Bakanlıklardan gelerek Devleti temsil eden temsilcilerden biri çıkarılmış ve onun yerine sektörden bir temsilci alınmıştır. Buna göre, Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Kuruldan çıkarılmış, onun yerine ilgili alan meslek birliğince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üye sayısı üçe çıkarılmıştır. Bu, sektör lehine bir gelişmedir. Ancak yine de Kurulda bulunan sektör temsilcilerinin oranı, 3257 sayılı Kanuna göre azdır (3257 sayılı Kanuna göre yedi kişiden oluşan Denetleme Kurulunun üç temsilcisi, ilgili alan meslek temsilcisi idi).

Kanun ile denetleme kriterleri de tekrar değiştirilmiştir. Bu Kanuna göre denetleme kriterleri şu şekilde belirtilmektedir: *Kamu düzeni; Genel ahlâk; Küçüklerin ve gençlerin korunması; İnsan onuruna uygunluk; Anayasada öngörülen diğer ilkeler.*

Ancak burada geçen "Anayasada öngörülen diğer ilkeler" (Anayasanın Başlangıç bölümü ve diğer ilgili maddeler, örneğin m. 2, 3, 24, 26) hükmü ile 6. Uyum Paketi'nde yapılan değişiklik ile getirilen "Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel nitelikleri" hükmü açıldığında, yapılan bu değişikliklerin, yumuşama yönünde sadece görünüşte nicel bir azalma getirdiği görülmektedir.

Anayasanın Başlangıç bölümünde belirtilen, denetime esas alınacak temel ilkeler genel olarak; *"Türk millî menfaatleri; Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği; Türklüğün tarihi ve manevî değerleri; Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliği"* olarak belirlenebilir.

Ancak, "Anayasada öngörülen diğer ilkeler" maddesi daha geniş bir şekilde de yorumlanabilir. Örneğin, Anayasanın 26. maddesi olan "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti"nde, bu hürriyete getirilen sınırlamalar da esas alınabilir. 26. maddeye göre, filmler ve diğer kitle iletişim araçları aracılığı ile düşüncelerin açıklanmasını sınırlayacak hükümler şunlardır:

Düşünce ve ifade hürriyetinin kullanılması, millî güvenlik; kamu düzeni; kamu güvenliği; Cumhuriyetin temel nitelikteki ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması; suçların önlenmesi; suçluların cezalandırılması; Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması; başkalarının şöhret veya haklarının; özel ve aile hayatlarının yahut Kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Görüleceği üzere, denetleme kriterlerinde öngörülen bu son kriter incelendiğinde, kriterlerin görünüşte olduğu gibi aslında azaltılmadığı, hatta AB uyum sürecinde 6. Uyum Paketi ile çıkarılan diğer kriterlerin de eklenerek, oldukça detaylandırıldığı görülmektedir. En son kriterin de açılarak yazılması ile, bu Kanunda belirtilen

ve film denetiminde esas alınabilecek kriterler şu şekilde gösterilebilir:

Millî Güvenlik; Kamu düzeni; Kamu güvenliği; Cumhuriyetin temel nitelikleri (Anayasa m.2); Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü (Anayasa m.3); Suçların önlenmesi; Suçluların cezalandırılması; Devlet sırlarının korunması; Yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi; Genel ahlâk; Küçüklerin ve gençlerin korunması; İnsan onuruna uygunluk (Başkalarının şöhret veya haklarının korunması, özel ve aile hayatlarının, Kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması); Türk millî menfaatleri; Türklüğün tarihi ve manevî değerleri; Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliği.

Dolayısıyla, Kanunda belirtilen kriterler ile, filmlerin zararlı etkileri karşısında korunması gereken öncelikli özne, her ne kadar AB ülkelerinde olduğu gibi toplum, çocuklar ve gençler olarak gösterilse de, kriterler incelendiğinde, Devletin ve resmî ideolojinin de toplum kadar ön planda tutulduğu görülmektedir. Denetleme kriterlerinin yine geçmişte olduğu gibi belirlenmesi, Türkiye'nin filmler karşısında hâlâ ihtiyatlı davrandığını, Devletin varlığı ve bütünlüğü ile ilgili çekincelerinin devam ettiğini göstermektedir.

Bu kriterler de genel olarak diğerleri gibi yoruma açık olmakla birlikte, küçüklerin ve gençlerin korunması, bu Kanun ile geçilen sınıflandırma sistemine uygun bir kriterdir. Bu sisteme geçiş, AB ile uyumlaşmanın, bütünleşmenin önemli bir parçasıdır. Çünkü, şu anda AB'ye üye ülkelerin çoğunda filmleri yaşlara göre sınıflandıran bu sistem kullanılmaktadır. Diğer kriterlerin yorumlanması ise, Kurul üyelerinin anlayışlarına kalmış gözükmektedir. Ancak, Merkez ülkelerin demokratikleşme ve düşünce ve ifade hürriyeti konusunda yaptıkları baskılar sonucunda, bir çok ülkede filmler eskiye oranla daha az yasaklanmaktadır.

SONUÇ

Dünyada film denetleme sistemlerinin gelişimi incelendiğinde, özellikle soğuk savaş sonrasında, kendi kendini denetleme sistemini uygulayan ülkelerin tüm dünyada arttığı görülmektedir. Denetleme işini sektöre bırakan bu uygulamanın yaygınlaşması, küreselleşme ve neo-

liberal politikaların her alanı serbestleştirme girişimleri ile yakından ilgilidir. Neo-liberal politikalarla ulus-devletin etkinlik alanları azaltılmaktadır. Bugün sinema filmlerinin de hizmet sektörü içinde serbest ticarete konu olması, ulus-devletin bu alandaki katı düzenlemelerini, özellikle de filmlerin serbestçe dolaşmasını önleyen katı film denetleme sistemlerini yumuşatması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, film denetleme sistemleri de, serbestleştirme (deregülasyon) sürecinden payına düşeni almakta, katı kurallar (film denetleme kriterleri ve denetleme kurullarının yapısı) yumuşatılmakta ya da en azından yumuşatılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, kendi iç sorunları (terör, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla tam olarak oturmaması vs.) nedeniyle, özellikle ulus-devletin varlığını ve bütünlüğünü korumaya yönelik uygulanan katı Devlet denetimini bir anda yumuşatması ya da özellikle gelişmiş ülkelerin kullandığı ve denetimi bütünüyle sektöre bırakan kendi kendini denetleme sistemine geçmesi kolay olmamaktadır. Bu değişimin kolay gerçekleşmeyeceği, katı devlet sansürü sisteminin yumuşatılması amacıyla çıkarılan 4928, 5101 ve son olarak çıkarılan 5224 sayılı Kanun ile de görülmüştür. Türkiye, denetleme sistemini yumuşatması yönünde üzerinde bulunan uluslararası baskıya rağmen, sistemini ancak bu kadar yumuşatabilmektedir. Devletin bu alanın denetiminden elini çekmek istememesi ve denetleme kriterleri ile, korunması gereken özne olarak Devletin varlığı ve bütünlüğünü de ortaya koyması, bu konudaki çekincelerinin devam ettiğini göstermektedir.

Film denetleme sisteminde yaşanan bu deregülasyon süreci, sonuç olarak demokratikleşme ve düşünce ve ifade özgürlüğü açısından önemli ve yaşanması gereken gelişmelerse de, bu değişim çabalarının, Türkiye'de yıllardır şikayet edilmesine rağmen gerçekleşmeyip, şu son birkaç yılda gerçekleştirilmeye çalışılmasının ardında her yönüyle küreselleşme olgusu bulunmaktadır. Küreselleşme ile serbest ticaret, önündeki her türlü katı korumacı engeli aşmak istemekte ve bu nedenle ulus-devlete bu yönde değişiklikler yapması için baskı yapmaktadır. Kültürel küreselleşme de ülkelerin film denetleme sistemlerinin uyumlaştırılmasını istemek-

tedir. Bu yönde AB'nin, üye ve aday ülkeleri de kapsayan çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Sonuç olarak, kültürün küreselleşmesi ve kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaşması, düşünce dünyasının da giderek ticari koşullara tâbi olması sonucunu doğurmuştur (Soros 2003: 1). Sinema filmlerini denetleme sistemlerinin son yıllarda birçok ülkede serbestleşmesi, katı denetim kurallarının yumuşatılması, denetleme işinin kendi kendini denetleme sistemi adı altında sektöre bırakılması, demokratikleşme ve insan haklarında yaşanan gelişmelerle ilgili olduğu gibi, küreselleşme ile bağlantılı neo-liberal politikaların yaygınlaşmasıyla da yakından ilgilidir.

NOTLAR

(1) Burada geçen Merkez ülkeleri, sanayileşmiş, gelişmiş, bilgi çağına girmiş, sermayesiyle, kültürüyle, para birimi yoluyla dünya ekonomisine ilişkin kararlarda etkin olan ülkeler olarak ve Çevre ülkeleri de, kararları ve koşulları etkileme gücü olmayıp bunlara sadece boyun eğme durumunda kalan ülkeler olarak tanımlamak mümkündür. (Kazgan 1997: 12).

(2) Sınıflandırma sisteminde, çocuklar ve gençlerin filmlerin zararlı etkilerinden korunmaları amacıyla, filmin içeriğine göre sinema filmlerine bazı yaş sınırlandırmaları getirilmektedir. 13, 15, 18 gibi.

(3) Piktogram, sınıflandırma sisteminde kullanılan ve çocuklar ve gençler için getirilen yaş ve içerik sınırlandırmalarını gösteren işaretlerdir.

(4) AB'nin yayınladığı bu Tavsiyelere bir örnek olarak, Avrupa Birliği Konseyi'nin (The Council of The European Union), 24 Eylül 1988'de yayınladığı bir Tavsiye Kararı verilebilir. Konsey bu Kararda, üye ülkeler, ticari kuruluşlar ve diğer ilgili tarafların, gençliğin ve insan haysiyetinin korunması ile ilgili uyumlaştırmada kullanacakları ölçütleri bildirmiştir. Bu kararda üye ülkeler, kendi kendini denetleme mekanizmaları oluşturmaları yönünde teşvik edilmiştir (Palzer 2003).

KAYNAKLAR

Aktel, M (2003) Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi, Asil Yayını, Ankara.

Bek, M G (2003) Avrupa Birliği'nde İletişim Alanının Düzenlenmesi: Kültür Ağırlıklı Politikadan Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru, Mine Gencil Bek (der.), Avrupa Birliği Türkiye'de İletişim Politikaları, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Beşe E (2002) Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları: Hukuki ve Siyasî Perspektifler, Mustafa Aykaç ve Zeki Parlak (der.) Tüm Yönleriyle Türkiye – AB İlişkileri, Elif Kitabevi, İstanbul.

Çaplı B (2001) Televizyon ve Siyasal Sistem, İmge Kitabevi, Ankara

Çiftçi A (2001) Mukayeseli Hukuk Açısından Film Denetimi Sistemleri ve 3257 Sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununun Getirdiği Sistem, Selçuk İletişim Derg. 2 (1), 16-35.

Devlet Planlama Teşkilatı (1995) Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye. Değerlendirme Raporu, DPT Yayını, Ankara.

Erdoğan, İ (2000) Kapitalizm Kalkınma Post-modernizm İletişim, Erk Yayınevi, Ankara.

Geray H (2003) İletişim ve Teknoloji, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Kazgan G (1997) Küreselleşme, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Palzer C (2003) Horizontal Rating of Audiovisual Content in Europe. An Alternative to Multi-level Classification? www.obs.coe.int

Pekman C (1997) Televizyonda Özelleşme, Beta Basım, İstanbul.

Soros G (2003) Küreselleşme Üzerine, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Şaylan G (1997) Küreselleşmenin Gelişimi, Işık Kansu (haz.) Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli İ ve İlkin S (2000) Türkiye ve Avrupa Birliği, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Ulusay N (2003) Avrupa Merkezli Görsel İşitsel Kuruluşlar ve Türk Sineması, Mine Gencil Bek (der.) Avrupa Birliği Türkiye'de İletişim Politikaları, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Yüksel M (2001) Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara.